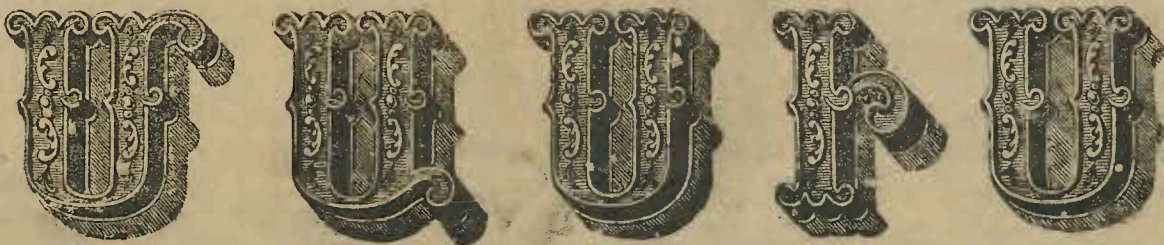

Պ. Ս. Մ. Ա. Ն. Բ.

Հարկերի գին և Պոլսոյ հոգի. 3 ՄՅՃ.
Գաւառացի. 10 ՄՅՃ.
Վեցամսեայ և Պոլսոյ. 4 ՄՅՃ.
Կաւառացի. 5 ՄՅՃ.
Նշանակման տուրք մէկ անգամի հա-
մար 3 դուրաշ, երկու անգամի հա-
մար 2 դուրաշ, երեք անգամի հա-
մար զատաւարական թիւն կըլ-
այ :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 23 ՄԱՐՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Անգղիոյ թագուհւոյն պատգա-
մագիրն երեք օրէ ՚ի վեր կ'սպաս-
ուէր, և ահա հեռագիրն երէկ ա-
նոր համառօտ իմաստը բերաւ, ո-
րոյ թարգմանութիւնն ՚ի ներքոյն
հրատարակենք : Բայց Անգղիոյ շարժ-
ման վրայ բացօթեայ գաղափար մ'ու-
նենալու համար աւելի ճիշդ լու-
րերու սպասել հարկ է, որոս անգ-
ղիական լրագրերն և խորհրդարա-
նին վիճաբանութիւնները միայն կըր-
նան տալ, և առանց որոշ բոլոր ե-
րեւոյթական խորհրդածութիւններն
անհիմն և անկարեւոր են : Իսկ Ռու-
սիոյ և Անգղիոյ յարաբերութեանց
վրայ առ այժմ Բեդֆորտի կէս
պաշտօնական յայտարարութիւնն
աւելի ունինք մեր առջեւ, որ Անգղիոյ
գէտ խիստ կերպիւ կը խօսի : Ըստ
այս թերթին՝ Անգղիոյ քաղաքականու-
թիւնը կը ցրէ Եւրոպիոյ խաղաղական
ոյդոսը : Մինչդեռ Ռուսիոյ դաշնա-
գրութիւնը տէրութեանց կը հա-
ղորդէ և Եւրոպիոյ շահուց վերաբեր-
եալ կէտերուն վրայ ազատ վիճաբա-
նութիւնը կընդունի, մինչդեռ դաշ-
նագրութեան առաջին պայմանները
գործադրել կուզէ իւր զօրքը փոխա-
ղըրելով, Անգղիական նաւատորմը
կը շարունակէ Մարմարայի մէջ շըր-
ջի և նոր զբաղակցութեամբ կ'ստուա-
րանայ : Ռուսիոյ Անգղիական շահուց
դպած չէ՝ Եգիպտոս, Սուէի շը-
րանցքը, Դարդանէլ աղաւթով են, և
Ռուսական զօրաց տակաւին Այսթէ-
ֆանոս մնալն Անգղիական նաւատոր-
մին Մարմարայի մէջ մնալուն հետե-
ւանքն է : Բայց Անգղիոյ հաշտու-
թեան գաղափարին մէջ Ռուսիոյ հա-
մար յաջողութիւն, և իւր Ռուսիոյ
մէջ ազդեցութեան համար հարուած
մը տեսնելով, անոր անյաջողութիւն
մը տալ, կամ ինքն ևս զօրութեան
գործ մ'ընելով Ռուսիոյ կատարած
իրողութեանց փոխարէն իւր կողմէ
իսկ իրողութիւն կատարելու փորձ կը
փորձէ : Ամեն մարդ հաշտութիւն
կուզէ և միայն Անգղիոյ կը հակառա-
կի ասոր : Եւրոպա կրնայ ներել զայս,
կը գոչէ Բեդֆորտի յայտարար :
Բայց այս լրագրաց բացառանշու-
թիւններն իրապէս պատերազմի կըր-
նան յանգիլ : Զայս պնդելը գեո-
մեծ յանգեցնութիւն է : Ստան Ռուս
լրագիրը կանխահաս կը համարի Ռու-
սիոյ կողմէն Անգղիոյ ուղղուած հրա-
ւերի մը զրոյցն, որպէս զի իւր նա-
ւատորմը Մարմարայէն հանէ : Բայց
եթէ կանխահաս են, ժամը կրնայ հաս-
նիլ : Անցեալները Ռուսք իրենց զօ-
րաց մէկ մասը Պէոյիւքտէրէն նա-
ղանով ճանքել կուզեն, բայց Պ. Լէ-

յըրաի միջամտութիւնն ու բողոքն ա-
սոր արդեւք եղած էին, ուստի այս
դէպքն երկու կողման յարաբերու-
թեանց բաւական դպած է, թէ և
այս պաշտօնականաց առաջին առնուելն
անյուսալի չէ :
Ինչպիսիք կ'ուրեւնային մեկ
նեցաւ ու Պէրլին գնաց : Բայց արդ-
եօք ինչպէս կատարեց իւր պաշտո-
նը, յաջողեցա՞ւ թէ ոչ, այս տակա-
ւին գաղտնիք մ'է : Կրտսի թէ Լոն-
դոն չպիտի երթայ, սակայն ասոր ըս-
տուգութիւնը գեո յայտնի չէ : Իկ-
նաթիւնի մեկնելէն անմիջապէս ետ-
քը Վիեննայի մէջ նախարարաց փո-
փոխութեան զրոյցներ եղան, և կըս-
ւէր թէ Անտրասի կ'ունէ հրաժարե-
լով, Բոթօքի կ'ունէ պիտի անուանի
անոր տեղ : Այս զրոյցն հաստատու-
թեան կարօտ է, բայց թէ որ ստուգ-
ուի, քաղաքականութեան մեծ փո-
փոխութիւն մը կը նշանակէ : Անտ-
րասի կ'ունէ կամքաստանուէր իբրեւ
Հունդարական քաղաքականութեան
կուսակից : Բայց Բոթօքի կ'ունէ, որ
Սլավ է, հարկաւ Սլավեան քաղաքա-
կանութիւն պիտի բռնէ : Առ այժմ
այս միայն կրնայ ըսուիլ թէ Անգղիոյ
և Աւստրիոյ մէջ դաշնակցութեան զը-
րոյցները տակաւին չհաստատուեցան :
Անտրասի կ'ունէ մտերմեցնելն մին
որ Լոնտրայի Աւստրիական գեապան
Պ. Պայրլի հրամանաց ներքեւ կըսա-
ւայէր, գաղտնապէս Անտրասի կ'ուն-
սին կողմէն դաշնակցութիւն մ'ա-
ռաջարկէր Եւրոպայի Պիեմոնթիսի :
Բայց երբ իւր այս ընթացքը լուե-
ցաւ, անմիջապէս պաշտօնէ ինկաւ :
Ռուսիոյ յաղթութիւններն Հընդ-
կաստանի մէջ յեղափոխական գաղա-
փարներն արթնցուցին : Հընդկական
լրագիրը այն աստիճան բուռն լեզու
մը գործածել սկսան, որ Անգղիական
կառավարութիւնն հարկադրեցաւ
խիստ միջոցներ ձեռք առնուի : Հըն-
դիկ լրագիրը քննութեան և դրա-
մական երաշխաւորութեան ենթար-
կեցան :
Մեր ընթերցողը կուզէ՞ Հընդ-
կական լրագրաց լեզուին մէկ փորձ
տեսնել, կըսէ Գաղղիական Տէպալը-
րագիրն : Ահա տակաւ անոնցմէ միոյն
գրածն :
“Անգղիոյ թուրքո-Ռուսական
պատերազմին մէջ իբրեւ վատասիրտ
զինուոր վարուեցաւ : Մեր չենք գի-
տեր թէ “Բրիտանական շահեր” ը-
սելով ինչ պէտք է հասկնալ : Եթէ
կը կարծուի թէ Բրիտանական շահե-
րը քաղաքական չեն, քանի որ Ռուսաց
յաղթական բանակ մը Հընդկաստան
մտած չէ, թերեւ ճշմարտ է որ այդ
պատահականութիւնը տակաւին հե-
ռի է : Բայց սա անտարակուսելի է,
որ եթէ երբէք այդ պատահականու-

թիւնը տեղի ունենայ, Անգղիացոց
ի փախուստ աճապարեւէ գատ ուրիշ
բան չմտար ընելիք : ”
Ուրիշ լրագիր մ'ալ կը ծանուցա-
նէ թէ 1857 ի հընդկական ապստամ-
բութեան առաջնորդ հաշակաւոր
Նանա-Սահիպ Ռուսական բանակի մը
գլուխն անցած Հընդկաստանի վրայ
կը քալէ : Այս զրոյցն անտեղի է, բայց
կրնայ երեւակայութեանց գրգռու-
թեան վիճակին վրայ գաղափար մը
տալ : Այս պատճառաւ Անգղիացիք
մամլոյ ազատութիւնը սեղմեցին, զոր
1857 էն ՚ի վեր ըրած չեն :
Տէյլը Նիւզ Անգղիական լրագիրն
հետեւեալ նշանաւոր յօդուածը կը
հրատարակէ Հայոց վրայ :
“Հայտնութեան դաշնագրութեամբ
Դուռը յանձն կառնու բարեբերու-
ղութեան ՚ի գործ դնել փոքր Ասիոյ
այն գաւառացի մէջ՝ ուր Հայեր կը բը-
նակին, և անոնց ապահովութիւնն
երաշխաւորել ֆիւրդերու և ջերքեղ-
ներու յարձակումներէ : Թուրքիոյ
հպատակ ազգաց և ոչ մին այս վայր-
կենիս աւելի արժանի է ուշադրու-
թեան քան թէ Հայերն, որք ընդ եր-
կար նեղուած են մեծ անգթութիւն
ներէ : . . . աւաղակ ցեղերու ձեռ-
քէն, որք զերկիրն յաւեր կը դարձը-
նեն : Հայաստանի մէջ տիրած սովո-
րական վիճակն է անկարգութիւն և
աւարտութիւն, բայց պատերազմի
միջոցին վատարականի գաւառն, որ
հին ժամանակներն իբրեւ Ռուսական թա-
ղաւորութեան երկիրն էր, այնպիսի
չարագործութեանց տեսարան եղաւ,
որք մինչև ցարդ Անգղիոյ ընակչաց
քիչ ծանօթ են, չարագործութիւնը
որք Պոլսոյ վրայ մէջ գործուած ամե-
նածանր ծայրայեղութիւններէն վար-
չեն մնար, և դժբաղդարար աւելի
երկար տեսցին : Վատարականի գա-
ւառն համառաւոր է իւր բնական
ընտիր դիրքով, արդաւանդութեամբ
և իւր ֆրիստեսեայ բնակչաց խաղա-
ղատութեամբ և աշխատասիրու-
թեամբ : Վանայ լիճն ամենէն նշանա-
ւոր դիրքն է այս գեղեցիկ երկրին,
զոր մարդիկ կարելի եղածին չափ
աղքատացուցեր և հարստահարե-
րն : Փայան . . . իւր դասու մարդոց
սովորականէն դուրս անկեղծութեամբ
յայտարարած էր ի Պոլսոյ կառա-
վարութեան ուղղած հեռագրի մը
մէջ թէ՛ չէր կարծեր որ “աշխարհիս
“երեսը վանայ վիշտէն բնակիչնե-
“րէն աւելի թշուառ վիճակի մէջ
“ժողովուրդ մը գտնուի :
“Փայանի վիճակն իսկ բաղձալի
չէր, քանզի պատերազմ հրատարակ-
ուելէ ետեւ առանց զօրաց և առանց
ուստիկանութեան պարտաւորուած էր
բարեկարգութիւնը պահպանելու :
հեռաւարտ” թէ և կամք ունենար՝ բո-
լորովին անկարող էր ֆրիստեսեայնե-

րը պաշտպանելու : Քիւրդերը . . .
զինեալ էին, և իբրեւ անկանոն զօրք
անգթութեան և վատութեան աշի-
պիսի համբաւ մ'ատացան որ զիրենք
Ջերքէզներուն ու Ջէյլէկներուն հա-
ւասար կընէ : Թէ և Ռուսաց դէմ
պատերազմելու համար անպիտան,
ֆիւրդերը ժամանակ չկորսուին ան-
դէն և խաղաղ գիւղացիներու վրայ
յարձակելով կոտորելու, զորս իրենց
պարտքն էր պաշտպանել : Բոլոր Հայ
գիւղերու մէջ սպանութիւն և աւա-
րաւորութիւն գործելէ ետեւ, այս բը-
նակիչներէն շատերը խոշտանդանաց
առարկայ ըլին և երկեցիները պըղ-
մեցին : Իրենց Շէյխերուն թեւագ-
րութեամբ մասնաւոր վրէժխնդրու-
թիւն մը կը գործէին երկեցեցակա-
նաց, երկեցեցիներու և վատեցից
վրայ : Կը կարծուի թէ հազարէն ա-
ւելի գիւղեր մասնաւոր կամ ամբողջ
աւերեցան այս անկանոն զօրքերէն,
որք իբր թէ Հայաստանը պաշտպա-
նելու հրաւիրուած էին, Ըստ մեզ
անկարելի է որ տէրութիւններն Արե-
ւելեան ինդոյն այնպիսի լուծման
մը հաւանին, որ այս երկիրը բռնու-
թեան և անխիստութեան առարկայ
թողու : Լոնտրայի և Մանչեսթըրի
մէջ հայկական մասնախորհուրդի մը
կազմութիւնն՝ որ բաղնիքի պատ-
ուաւոր Անգղիոյ քաղաքագետներ
կը պարունակէ, երաշխաւորութիւն
մ'է թէ Հայ ազգին փատաբաններ
չպիտի պախիսն Անգղիոյ մէջ, և որով
հետեւ Լոնտր Տէրպի հաւանեցաւ այս
ինդոյն նկատմամբ պատուիրակու-
թիւն մ'ընդունելու, իրաւունք ու-
նինք յուսալու թէ անոնց պահան-
ջումները պաշտօնապէս ուշադրու-
թիւն պիտի հրաւիրեն ըստ արժան-
ւոյն : ”
Ահա տակաւ Անգղիոյ թագուհւոյն
պատգամաբանութեան իմաստին բա-
վանդակութիւնը՝ զոր պաշտօնական
և մասնաւոր հեռագիրը հաղորդած
են :
“Արեւելի մէջ գործերուն ծանր
վիճակը՝ խորհրդարանին որոշմամբ
նախատեսեալ հանդամանք մ'ըլլալով
խաղաղութիւնն անվրդով պահելու
և Անգղիոյ շահերը պաշտպանելու
համար միջոցներ ձեռք առնուի հարկ
եղած է : հետեւեալ Ն. վեհափա-
ռութիւնն յարմար կը գտնի խորհրդ-
դարանին երկու ժողովներուն ծա-
նուցանել թէ հրաման պիտի ընէ՝ որ
կանոնաւոր զօրաց և ազգային զին-
ւորութեան պահեստները կամ անոնց
մէկ մասն ՚ի վէն կոչուին : ”
Կը հաւաստեն թէ սոյն պատգա-
մագրին վրայ վիճաբանութիւնն յա-
ռաջիկայ երկուշաբթի օրը պիտի
սկսի :

